

*Кін Олена Миколаївна,**кандидат педагогічних наук, доцент,**докторант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи**Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди*

Постановка проблеми. Вхідження України в період продуктивного розвитку всіх сфер соціального життя, актуалізації багатого культурно-історичного досвіду, відновлення державності та відродження традицій національного виховання детермінувало акцентування особливої уваги на проблемах реалізації соціальної та громадянської активності молоді.

У 70-ті роки XX ст., коли громадська діяльність студентської молоді була чітко структурована, спрямована на розвиток громадської ініціативи, активності, відповідальності студентів, були розроблені та широко реалізовувалися досить ефективні та доцільні форм об'єднання студентської молоді, які не втратили своєї актуальності на сучасному етапі та потребують ретельного вивчення.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема студентської громадської діяльності вивчалася досить детально в дослідженнях історичного характеру (С. Ашевський, Р. Видрін, Г. Енгель, В. Горохов, П. Капніст, С. Мельгунов).

Окремі аспекти розглядалися у контексті діяльності молодіжних об'єднань України (Л. Андрухіна, І. Головського, В. Міяковського, В. Орлова, В. Сушка, С. Черкасової, Н. Якушко).

Певні проблеми студентської громадської діяльності було відображено в дослідженнях виховної діяльності сучасних спілок молоді (М. Баяновська, М. Окаринський, Н. Онищенко, Л. Ярова).

Однак, питання розвитку громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України у 70-ті рр. XX ст. не були предметом спеціального вивчення.

Мета статті – вивчити зміст громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України у 70-ті рр. XX ст.

Виклад основного матеріалу. Проблема виховання молоді людини завжди була актуальною в системі суспільно-культурних цінностей й здійснювалася відповідно до особливостей формування системи освіти, вектора розвитку суспільства, пріоритетності соціо-культурних цінностей в ньому.

Вимоги до особистісних та професійних якостей молоді людини формувалися під впливом геополітичних, соціально-економічних чинників, визначалися особливостями державної політики, запитами громадської думки, коригувалися прогресивними теоріями, зумовлювалися культурно-національними особливостями ментальності та світогляду народу.

Підготовка висококваліфікованих спеціалістів входила до важливіших завдань суспільства, вирішення яких дозволяла забезпечити політичну стабільність та національну безпеку будь-якої держави. У центрі проблеми формування молоді людини стояли якісні та кількісні характеристики майбутнього країни й, навіть, сам факт її функціонування.

У 70-рр. XX ст. також сформувалася певна система вимог до молодого спеціаліста. Вони проектувалися на особистісну сферу (якості характеру, риси поведінки, ставлення до оточуючих), професійну сферу (уміння та навички діяльності, професійні знання) та громадську сферу (уміння та навички громадської роботи, ставлення до громадської діяльності).

У відповідності до вимог було розроблено широку програму підготовки кадрів за новими перспективними напрямами науки та техніки, озброєння молодих спеціалістів сучасними знаннями, навичками організаторської та громадської роботи, вмінням застосовувати отримані знання на практиці.

Підкреслювалося, що авторитетом у науці, виробництві стане той, хто зумів у студентські роки отримати більш міцні знання, необхідні навички самостійної роботи, придбав організаторські здібності. [3, с. 12]

Тому особлива увага приділялася організації навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів країни. Вища освіта в УРСР у 70-ті рр. XX ст., була значною і важливою частиною духовності суспільства, не існувала осторонь суспільно-політичного життя. Особливо прикметною рисою цієї доби стало те, що маючи за мету збільшити віддачу від вищої освіти радянському суспільству, на перший план виносило формування міцного ідейного, духовного підґрунтя.

Першочергового значення надавалося організації громадської діяльності студентської молоді, характер, зміст та напрями якої визначалися у відповідності до ідеологічного вектору розвитку держави, були чітко структуровані та регламентувалися владними органами. Громадська діяльність студентської молоді здійснювалася у межах діяльності інституту освіти, комсомольських та профспілкових організацій. Переважно, громадська діяльність стала органічною частиною навчально-виховного процесу у радянській вищій школі.

Вивчення історико-педагогічної літератури з проблеми дослідження [1, 2] дозволило виділити основні форми громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України в 70-ті рр. XX ст.

1. Участь у роботі громадських організацій.

Основною організацією, у діяльності якої брала участь молодь вищих навчальних закладів, був ленінський комсомол [2, с. 344]. Майбутні спеціалісти залучалися до керівництва комітетами ЛКСМ факультетів, курсів, груп. Найчастіше комсомольці вищих навчальних закладів України брали участь у роботі організації за рахунок виконання різноманітних доручень. Незважаючи на сучасну критику заідеологізованості, за політизованості, формалізму їх діяльності, зауважимо, що комсомольські організації давали змогу більшості студентської молоді виявити громадську активність, самореалізовуватися.

Зазначимо, що громадська діяльність студентської молоді здійснювалася й в контексті роботи профспілкових організацій, які діяли у кожному вищому навчальному закладі. По суті, студентські профспілки дублювали частину функцій комсомолу, проте не відігравали такої важливої ролі в організації громадсько-політичної діяльності майбутніх спеціалістів. Однак, сама участь у роботі профспілок була елементом громадської активності студентів.

2. Участь в управлінні вищим навчальним закладом.

У "Основах законодавства СРСР та союзних республік" зазначалося, що студенти мали право брати участь через свої громадські організації в обговоренні питань вдосконалення навчального процесу, ідейно-виховної роботи, питань успішності навчання, трудової та навчальної дисципліни. Для реалізації цього права, у вищих навчальних закладах було

сформовано різні органи студентської самоорганізації, діяльність яких охоплювала навчальну, трудову, політичну, культурно-масову та спортивну сторони вузівського колективу.

З цією метою при комітетах комсомолу більшості вищих навчальних закладів було створено спеціальну структуру студентських об'єднань; громадські деканати (які брали активну участь у вдосконаленні навчально-виховного процесу, у розподілі стипендій, у вирішенні питань про заохочення та стягнень й т. ін), студентські ради (ради гуртожитків, ради студентських наукових товариств), ради відмінників (які узагальнювали та популяризували передовий досвід успішного навчання та самостійної роботи студентів, надавали допомогу невстигаючим студентам, приймали міри та стимулювали підвищення активності студентів-відмінників), штаби зв'язку із виробництвом (які організовували та контролювали громадську діяльність студентів під час виробничої практики, залучали їх до вирішення проблем науково-технічного характеру й т. ін), різноманітні комісії (навчально-виховні, стипендіальні, побутові) з регламентації навчального процесу, призначення стипендій, розподілу місць у гуртожитку, організації самообслуговування, відрахування або поновлення на навчання тощо [2, с. 343; 1, с. 55- 56].

Студенти, що входили до складу цих структур, мали можливість брати участь у роботі усіх керівних органів та громадських об'єднань навчального закладу – приймальний, стипендіальних, побутових, культурно масових, спортивних комісій, впливати на розподіл випускників вищого навчального закладу, брати участь у роботі рад факультетів та навчальних закладів.

3. Участь студентів у політичних кампаніях, до яких майбутніх спеціалістів залучали партійні та комсомольські організації. Студенти працювали агітаторами серед населення під час підготовки виборів до рад. Майбутні спеціалісти в бесідах з населенням розповідали про підсумки виконання народногосподарських планів, роз'яснювали матеріали з'їздів КПРС, принципи зовнішньої та внутрішньої політики СРСР [2, с. 93].

4. Участь у роботі студентських будівельних загонів.

Студентські будівельні заgonи розвивалися під впливом ряду чинників: зростаючого темпу виробництва та виробничих сил, інтенсивною популяризацією ідеї про пріоритетність загальнонародних інтересів, потреб держави, завдань розвитку народного господарства, соціалістичного суспільства, домінуванням в ієрархії суспільних цінностей ідеї про особливу роль труда. Усі ці економічні, політичні та соціальні передумови обумовили появу ініціативи студентства в формуванні першого студентського цілісного загону в 1959 р., коли біля 300 студентів Московського державного університету об'єдналися в самокерований колектив для спільної діяльності на будівництвах Казахстану, де потреба у робочій силі була надто велика [8, с. 87].

У ході дослідження було встановлено, що ця ініціатива отримала стрімкий розвиток у студентському середовищі, результатом якого стала вдосконалена структура, система управління будівельних загонів усієї країни. Було розроблено та прийнято центральним (на той час) органом управління усіма загонами – Казахським штабом Всесоюзного студентського будівельного загону – перший Статут студентських будівельних загонів, який регламентував принципи формування (вступ до загону відбувається на основі принципу добровільності), принципи організаційної побудови колективів загонів, внутрішніх стосунків між студентами, виробничу та агітаційно - пропагандистську діяльність загонів, були визначені права та обов'язки учасників літніх будівництв.

Система студентських будівельних загонів була спрямована не лише на вирішення виробничих завдань, але мала величезне виховне значення, дозволяла актуалізувати самостійність, відповідальність, ініціативу серед студентів. Так, студентському колективі були надані широкі права у вирішенні виробничих, побутових, організаційних питань. Студенти самостійно вирішували скільки годин у добу їм необхідно працювати, щоб закінчити об'єкт у термін, як раціонально розподілити між собою обов'язки, як добитися високої якості роботи.

Із досвіду студентських будівельних загонів виникли різні цікаві та корисні форми організації труда та життя, що мали велике значення для формування у молоді громадсько-корисного досвіду, умінь та навичок (загонова комуна) [5, с. 125].

Протягом 70-х рр.. XX ст. заgonи як форма трудових студентських колективів зародила нові традиції, у обіг увійшли поняття командир, комісар, бригадир, з'явилися такі атрибути та символи, як: єдина форма одягу, значок "Студентське цілісне будівництво", загонові прапори. [3, с. 36].

Отже, трудовий семестр, ініційований студентством, став закономірною ланкою навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів країни. Студентський рух будівельних загонів став соціальним явищем, придбав риси загального та обов'язкового характеру, охопив усе студентство країни. Географія вищих навчальних закладів, що формували будівельні заgonи, починаючи з студентських центрів – Москви та Ленінграду, у 70-ті рр.. охопила усі вищі країни.

У ході дослідження було встановлено, що будівельний студентський рух став об'єктом особливої уваги владних органів. Наприклад, стали практикуватися спільні постанови ЦК комсомолу та Міністерства вищої та середньої освіти СРСР. У спільній постанові бюро ВЛКСМ та колеґії Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР "Про подальше вдосконалення діяльності студентських будівельних загонів" від 24 березня 1972 р. , підкреслювалося, що кожний майбутній спеціаліст зобов'язаний вважати почесним участь у літньому трудовому семестрі. Влітку 1973 р. Всесоюзний студентський будівельний заgon нараховував вже більше 550 тис. осіб та виконав робіт на мільярд карбованців.

Підкреслювалося, що "це не гра в самостійність, а повнокровна, практична, корисна діяльність, яка багато для молодій людині, розвиває почуття відповідальності, приносить визнання суспільства" [4, с. 13].

Студентські будівельні заgonи стали масштабним явищем, з чіткою структурою та принципами діяльності. Вивчення історико-педагогічної літератури означеного періоду дозволило виділити основні принципи діяльності студентських будівельних загонів:

політичні та моральні – які визначали напрями та зміст діяльності загонів, їх призначення, цілі та завдання;
організаційні – закріплені зводом норм та правил – Статутом всесоюзного студентського будівельного загону, затвердженого ЦК ВЛКСМ у 1970 р., який визначав структуру загонів, норми їх формування;
управлінські – які виникли в процесі розвитку загонів як самоврядних груп.

5. Участь у різних формах суспільної практики студентів.

У 70-ті рр. XX ст. особливою значення стали набувати різні форми суспільної практики студентів. Об'єктивна необхідність у подальшому покращенні виховної роботи вищого навчального закладу актуалізували потребу у розробці системи суспільно-політичної практики. Введення обов'язкової суспільно-політичної практики передбачало включення усього студентського загалу, усіх форм громадської діяльності студентів до єдиної системи з метою планомірного виховного впливу на молоді протягом усього періоду їх навчання.

Під суспільно-політичною практикою розуміли досить широку діяльність, яка не обмежується лише виконанням громадської роботи майбутніми молодими спеціалістами. Суспільно-політична практика розглядалася як чітка,

обов'язкова структура, що включала систему теоретичних занять та конкретних заходів практичної діяльності студентів на кожному році навчання, що передбачало придбання кожним з них певних знань та навичок у галузі громадської та політичної роботи. Як чітко структурована система з визначеними методами, формами роботи суспільно-політичної практики у всіх вузах країни остаточно створилася у 1972 р.

На початку 70-х рр. XX ст. суспільно-політична практика міцно увійшла до життя колективів вищих навчальних закладів та ствердила себе як невід'ємна частина навчально-виховного процесу, як перспективна та дієва форма виховання студентської молоді. Згідно з "Рекомендаціями по проведенню суспільно-політичної практики студентів", розроблених Міністерством вищої освіти СРСР та ЦК ВЛКСМ 1972 р., постановою колегії міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР та секретаріату ЦК ВЛКСМ "Про утвердження примірного положення про суспільно-політичну практику студентів вищих навчальних закладів від 5 березня 1974 р." суспільно-політична практика вважалася обов'язковою складовою частиною навчально-виховного процесу. Цілями її були: поглиблення політичних знань студентів, формування необхідних умінь та навичок організаторської, громадської роботи в колективі.

Вивчення історико-педагогічних матеріалів досліджуваного періоду [3, 4, 5, 7] дало змогу визначити основні завдання суспільно-політичної практики студентської молоді, а саме:

- залучення студентів до пропаганди науково-технічної, економічної, ідеологічної політики держави, досягнень вітчизняної науки та техніки, актуальних проблем науково-технічного прогресу;
- прищеплення студентам навичок агітаційно-пропагандистської роботи, умінь підготувати та провести бесіду, політінформацію, доповідь, лекцію з суспільно-політичної та соціально-економічної тематики;
- навчання студентів методики підготовки та проведення зборів, масово-політичних заходів, індивідуальної та виховної роботи в колективі;
- умінь керувати роботою гуртка, семінару у системі політичної та економічної просвіти, вироблення навичок партійної, комсомольської, профспілкової роботи, вміння вести масово-політичну, політико-виховну та культурно-масову роботу.

У вищих навчальних закладах 70-х рр. XX ст. чітко визначилися основні форми суспільно-політичної практики студентів:

- участь у дослідній роботі з проблем суспільних наук, економіки та організації відповідної галузі народного господарства та культури;
- заняття на факультетах суспільних професій та в школах молодого лектору;
- виконання завдань громадського характеру у період виробничої практики;
- організаторська та масово-політична діяльність під час третього (трудового) семестру, Всесоюзного агітаційного походу студентської молоді та походів по місцях бойової та трудової слави радянського народу;
- участь у підготовці, організації та проведенні масово-політичних заходів у вищому навчальному закладі та за його межами;
- виконання громадських доручень, які містили елементи організаторської, агітаційно-пропагандистської та виховної діяльності.

У досліджуваній період чітко визначалося виховне значення громадської діяльності у межах суспільно-політичної практики: формування певних соціальних якостей, конкретних навичок ведення агітаційно-масової, організаторської та виховної роботи у трудовому колективі, розвиток таких якостей, які дозволять студентів відчувати себе впевнено при виконанні громадських доручень, проведенні громадської роботи (подолати скутість та сором'язливість, вільно володіти своїм мовленням), сприяння усвідомленню молоді свого громадського обов'язку, актуалізувати почуття відповідальності перед колективом за доручену справу [7, с.19].

Підкреслювалося, що перед молодими спеціалістами встають завдання соціально-економічного, психологічного, педагогічного характеру. В умовах, коли зростала роль людського фактору у механізмі нової системи планування та управління колективом, від випускника вищого навчального закладу вимагалася, щоб він був здатний очолити трудовий колектив, вести виховну роботу. А це потребувало знань основ управління колективом, сутності та завдань психології та педагогіки, організаторської роботи. Без чіткого розуміння основних функцій та форм діяльності державних та громадських організацій, їх ролі та завдань у галузі, де працює молодий спеціаліст, йому буде важко мобілізувати господарську та громадську ініціативу мас, організувати рух раціоналізаторів та соціалістичні змагання.

У 70-ті рр. XX ст. було напрацьовано багатий досвід реалізації завдань суспільно-політичної практики під час виробничої практики, були вироблені конкретні форми роботи. Найбільш типовими були: знайомство студентів із соціально-політичною структурою виробничого колективу, роботою партійних та комсомольських організацій даного підприємства, лекційна та агітаційно-пропагандистська робота практикантів (виступи з лекціями, політінформаціями, бесідами), кореспондентська робота у багатотиражних газетах, участь у розробці плану соціального розвитку підприємства, в організації та проведенні культурно-просвітницьких, спортивно-масових заходів, що проводилися громадськими організаціями підприємства. [7, с.20].

Під час практики студенти мали можливість приміняти набуті знання, апробувати їх у конкретній діяльності, форми якої максимально наближені до умов їх майбутньої професії, як у контексті виробничій, так й громадській діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, виховання молоді здійснювалося інститутом освіти, соціо-культурним середовищем у відповідності до ідеологічного вектору розвитку держави та регламентувався владними органами. Громадська діяльність студентської молоді реалізовувалася в межах роботи переважно комсомольських організацій, й частково профспілкових організацій. Основними напрямками громадської діяльності були: участь у роботі громадських організацій, в управлінні вищим навчальним закладом, у політичних кампаніях, роботі студентських будівельних загонів, у різних формах соціальної практики студентів. Громадська діяльність проголошувалася ефективною формою підготовки молодого фахівця, спрямованою на розвиток високих моральних якостей – колективізму, громадської зрілості, відповідальному ставленню до справи, засобом розвитку та підвищення соціальної активності студентів, формування навичок організаторської, агітаційно-пропагандистської та виховної роботи у трудовому колективі, вирішувала завдання теоретичної, методичної та практичної підготовки молодих спеціалістів до виконання ними певних соціальних функцій, до здійснення організаційно-виховної роботи у колективі.

Подальшу перспективу дослідження вбачаємо у вивченні можливостей громадської діяльності для розвитку лідерських якостей особистості студента.

Резюме. У статті представлена характеристика громадської діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України 70-х рр. XX ст. Визначено основні напрями суспільної діяльності студентів. Розкрито сутність, зміст і принципи організації суспільної діяльності студентської молоді вищих навчальних закладів України. Проаналізовано значення студентських будівельних загонів, суспільно-політичної практики для теоретичної, методичної і практичної підготовки молодих спеціалістів до виконання ними соціальних функцій, організаційно-виховної роботи в колективі.

Ключові слова: громадська діяльність, суспільна активність, студентство, студентські будівельні загони.

Резюме. В статье представлена характеристика общественной деятельности студенческой молодежи высших учебных заведений Украины 70-х гг. XX ст. Определены основные направления общественной деятельности студентов. Раскрыта сущность, содержание и принципы организации общественной деятельности учащейся молодежи. Проанализировано значение студенческих строительных отрядов, общественно-политической практики для теоретической, методической и практической подготовки молодых специалистов к выполнению ими социальных функций, организационно-воспитательной работе в коллективе. **Ключевые слова:** общественная деятельность, общественная активность, студенчество, студенческие строительные отряды.

Summary. The article presents the characteristics of Ukrainian universities student youth public activity in the 70s of the twentieth century. It was defined the main directions of the students social activities. It was disclosed the essence, content and principles of the students social activities organization in the article. Also it was analyzed the meaning of student construction brigades in the social and political practice of the theoretical, methodological, and practical training of young professionals to carry out their social functions, organizational and educational work in the team. **Keywords:** social work, social activities, students, studecheskie construction teams.

Література

1. Бовкун В. В. Образ жизни советской молодежи: тенденции, проблемы, перспективы / В. В. Бовкун. - М.: Высшая школа, 1988. - 144 с.
2. Вища школа Української РСР (1917 - 1967 рр.) / відп. ред. В. І. Пітов. - К.: Вид-во Київ, ун-ту, 1968. Ч. 2. - 396 с.
3. Житинев В.А. Годы студенческие / В.А.Житинев. – М.: Знание, 1972. – 48 с.
4. Коммунистические идеалы становления личности студента. - Харьков, «Высшая школа», 1977. – 203 с.
5. Лисовский В.Т. Личность студента. / В.Т. Лисовский, А.В. Дмитриев. – Ленинград: изд-во Ленинградского университета, 1974. – 183 с.
6. Материалы Бюро Центрального штаба ССО ЦК ВЛКСМ. – Москва, 1970. – (Сборник руководящих документов по деятельности строительных отрядов).
7. Общественно-политическая практика студентов (вопросы теории и методики): Методическое пособие. / Под ред. В.А. Агафонова, В.С. Барулина, Э.Л. Васина, М.В.Зимины, М.Ф.Фатхуллина – М.: Высшая школа, 1980. – 157 с.